

ליקוטי אמרים

פרק 6

שפט

פרק 6 עוד זאת ישים אל לבו לקיים מאמר רז"ל והוי שפל רוח בפני כל האדם. והוי

והוי שפל רוח בפני כל האדם: אבות פ"ד מ"י.

מלחמה גדולה ועצומה .. והלכך צריך כל אדם .. לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו – כמו שהאריך בזה בתניא כאן. (ב) כי „כל אחד מתוקן מחברו”⁷ (ע"י חברו) דוקא, וכמשל האדם .. שאף שרגלים הם סוף המדרגה ולמטה, והראש הוא העליון ומעולה ממנו, מ"מ הרי בבחינה אחת יש יתרון ומעלה להרגלים, שצריך להלך בהם, וגם הם מעמידים הגוף והראש, וגם כשאירע כובד בראש מקיזין דם ברגלים ונרפא ומקבל חיותו ממנו” – כמו שהאריך בזה בלקו"ת⁸.

ושתי דרכים אלו חלוקות בפעולתן, ובשתים: הדרך הראשונה – (א) מביאה לשפלות, עצבות ומרירות. ואעפ"כ הרי כך היא המדה, וכמארז"ל⁹ „לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר”, ובלבד שינצחו ויהי סור מרע ועשה טוב, כמבואר לקמן¹⁰. (ב) התבוננות זו פועלת שפלות לא רק בפני בני ישראל, אלא גם בפני נכרים¹¹, וכמו ההתבוננות בכבוד אב דדמא בן נתינה¹² וכיו"ב.

הדרך השני' – (א) מביאה לשפלות, אבל לא לעצבות. (ב) פועלת שפלות דוקא בפני חברו מבני ישראל, שכל בני"הם קומה שלימה וכל אבר מקושר וזקוק לזולתו, אבל לא בפני נכרי.

והנה אמרו רז"ל¹³: „אתם קרויין אדם, ואין העכו"ם קרויין אדם”. וכתבו התוס"ם¹⁴ דהיינו דוקא „אדם” בלא ה"א, אבל בשם „האדם” בה"א נכללים גם הנכרים.

וזהו החילוק בין „הוי שפל רוח בפני כל האדם” (בה"א) ובין „הוי שפל רוח בפני כל אדם” (בלא ה"א):

הגירסא במסכת דרך ארץ זוטא פ"ג: „ושפל רוח בפני כל האדם”. (5) ראה שער הכולל פ"ל ס"ג: „בפרקי אבות שבוה הסיודר [סיודר אדה"ז] נמצאו שינויי נוסחאות מן משניות, ואפשר שמה הטעם הדפיס אדמו"ר בסיודר”. (6) ראה „לקוטי פירושים” לעיל בתחלתו. וש"נ. (7) לקמן אגה"ק סוסכ"ב. (8) ר"פ נצבים. (9) ברכות ה, א – הובא לעיל פכ"ט. לקמן פל"א. (10) פל"א. (11) אף שנקודת ההתבוננות המבוארת בסוף הפרק – ש„אם הוא יודע ספר .. גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים .. מאשמת קל שבקלים .. ולכן ארז"ל על ע"ה שזוונות נעשו להם כשגגות” – שייכת רק בפני בני"ה ולא בפני נכרים. (12) קידושין לא, א. (13) יבמות סא, רע"א. (14) שם ד"ה ואין.

ישים אל לבו לקיים מאמר רז"ל והוי שפל רוח בפני כל האדם .. כי מקומו גורם לו לחטוא .. והלכך צריך כל אדם .. לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובר ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה: בניאור החילוק בין בחי' זו לבחי' „נבזה בעיניו נמאס” המבוארת לעיל¹ – ראה „לקוטי פירושים” שם ד"ה להשפיל.

והוי שפל רוח בפני כל האדם: „האדם”, בה"א – כן הוא בכל הוצאות התניא שלפנינו², וא"כ אין זו טעות הדפוס.

במשנתנו יש גורסים „אדם” בלא ה"א³, ויש גורסים „האדם” בה"א⁴. ובתניא כאן אחז אדה"ז בגירסא השני', אף שבכמה מקומות (כמצויין לקמן) הביא הגירסא הראשונה („אדם” בלא ה"א), וכן הוא ג"כ בפרקי אבות שבסיודרו⁵.

וע"פ הידוע⁶ שכל מלה ומלה בתניא מדוייקת היא בחסר ויתיר – הרי אף שלכאורה שינוי קל הוא, ומאי נפק"מ אם כתוב בה"א או בלא ה"א, הרי בהתבוננות קצת נראה שבשינוי זה תלוי' הסברת כל הענין, ומה שהביא אדה"ז כאן הגירסא „האדם” (בה"א), ובמקומות אחרים כתב דוקא „אדם” (בלא ה"א) – הוא בדיוק.

וביאור הדבר – בהקדמה, שישנם שני טעמים לשפלות רוח בפני כל אדם, והם שתי דרכים לבוא לידי שפלות זו:

(א) „ע"פ מארז"ל אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, כי מקומו גורם לו לחטוא .. ויצרו בו ער כתנור”, להיותו „מחומם מאד בטבעו”, ש"היא

(1) פכ"ט. (2) סלאוויטא תקנ"ו-ונו. זאלקווא תקנ"ט. שם תקס"ה. שקלאוו תקס"ו. שם תקע"ד. אלטונא תק"ף. קאניגסבערג תקפ"ז. לעמבערג תרט"ז. שם תר"י. שם תרכ"ב. שם תרכ"ד. ווילנא תרל"ב. שם תרל"ג. שם תר"ם. שם תר"ס. שם תרס"ט (ממאטריצין אלו חזרו והדפיסו כמה פעמים). שגהאי תש"ג. מונקאטש תש"ג (שתי אלו פוטוגרפיא מהוצאת ווילנא תרס"ט). תל אביב תש"ג. מינכען תש"ז (פוטוגרפיא מהוצאת ווילנא תרס"ט). הוצאת ווין וחש"ד, הוצאת חמ"ד בשנת „ובדבר הזה תאריכו ימים” (?). (3) וראה תר"ט כאן (שיש גורסים „בפני כל אדם” גם לעיל משנה ד. ולפנינו שם: „מאד מאד הוי שפל רוח”, ול"ג „בפני כל אדם”). (4) רבינו יונה בפירושו. וכן משמע ג"כ בס' חן טוב, הובא בפ"י מלאכת שלמה על אבות פ"ד מ"ד. וכן היא

באמת לאמיתו שבקלים. והיינו ע"פ מארו"ל אל תדין את חברך עד בפני כל האדם ממש אפי' בפני קל

אל תדין את חברך עד שתניע למקומו: אבות פ"ב מ"ד.

גרוע ומשוקץ כו', כי אם להתבונן איך שחברו נעלה יותר ממנו ואל זה ישאף וכו', וממילא שייכת בזה דוקא הגירסא „אדם” (בלא ה"א).

וע"פ הנ"ל מוכן ג"כ הטעם שהגירסא העיקרית במשנה היא „כל אדם”, בלא ה"א (וכן קבע אדה"ז בסידורו, כנ"ל) – כי המשנה בעיקרה, ע"פ פשט, מדברת בלימוד התורה, שיהי' שפל רוח בפני כל אדם וילמד ממנו, או שאע"פ שעוסק בתורה בכ"ז יהי' שפל רוח בפני כל אדם, וזה שייך רק בנוגע לבני ישראל, כמוכ"ז.

(כ"ק אדמו"ר²¹)

והוי באמת לאמיתו: מדייק ממש „הוי” בוא"ו (דהול"ל „הי"י”), ובתוספת עוד וא"ו בתחלת התיבה. ולזה מבאר שהכוונה היא „והוי – באמת לאמיתו”, כי וא"ו הוא אות אמת (כמ"ש בזה"ק²²), ולכן איתמר „והוי” בוא"ו בראש („באמת”) ובוא"ו באמצע („לאמיתו”).

(מוהרלו"צ אבי כ"ק אדמו"ר²³)

בפני כל האדם ממש: ראה גם פירוש המשניות להרמב"ם לאבות שם²⁴.

(כ"ק אדמו"ר²⁵)

ואילך (ושם): „בנשמות ישראל .. אפי' בחינת רגל ובחינת עקביים יש בהן מעלה יתירה שמעמידן את הראש כו' ומולכים אותו ממקום למקום .. ולכן ארז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם כו"י). (19) תו"א תולדות כ, ב (ושם): „עיקר השפלות בפני כל אדם שאמרנו אי אפשר להיות כי אם עד"ז שרואה בחבירו שהוא יותר קרוב לה' כו"י). מקץ לא, א (ושם): „הוי שפל רוח בפני כל אדם .. כדי להסיר קליפת ערלה החופפת על הלב, דהיינו אפילו מי שלא פגם .. מ"מ צריך הוא למול ערלת לבו .. דהיינו מה שלבו בוער ומתאוה למותרות כו"י). לקו"ת דרושי שמע"צ פא, א (ושם): „לזה הזהירו רז"ל במאד הוי שפל רוח בפני כל אדם כדי להיות נשבר ונדכה ונכנע ורוחו נמוכה בכדי שיאיר עליו אור האהבה כו"י). [אבל ראה לקו"ת במדבר טו, ג: „שצריך כל האדם להיות שפל במאד”]. (20) ונוסף לזה – הרי משנה זו היא בפרקי אבות, שהם „מילי דחסידותא” (ב"ק ל, א), דהיינו הוראות למי שהנהגותיו הם לפנים משורת הדין, ועאכור"כ שבדברים המחוייבים הנהגתו היא בתכלית השלימות. (21) מראה מקומות, הגהות והערות קצרות. אגרות-קודש ח"ב ע' קיג ואילך. ח"ב ע' רלו. תוי"מ ח"א ע' 208 ואילך. ח"ג ע' 424. ח"ס ע' 494 ואילך. (22) ר"פ ויקרא (עיי"ש). (23) לקוטי לוי"צ לתניא ע' ט. (24) ושם: „ר"ל שלא תהא שפל רוח בפני הגדולים לבד, אמנם בפני כל אדם .. איזה אדם שיהי' כו"י. (25) לקו"ש ח"ז ע' 177 הערה 12.

„הוי שפל רוח בפני כל האדם” – קאי על הדרך הראשונה דלעיל, שהיא שפלות גם בפני נכרים; ואילו „הוי שפל רוח בפני כל אדם” – קאי על הדרך השני', שהיא שפלות בפני בני” (אתם קרויין אדם”) בלבד. ולכן העתיק כאן אדה"ז הגירסא „הוי שפל רוח בפני כל האדם” (בה"א) – שהרי המדובר כאן הוא כשהאדם „לא יוכל להלחם עם היצר .. מפני כבודות שבלבו”¹⁵, וצריך לאכפייא ליצרו הרע, לבטשו ולהשפילו, ולהוכיח לעצמו ש„הוא גרוע .. יותר מבעלי חיים הטמאים כו"י, שהו"ע העצבות והמרירות, ולכן מוכרח הוא ללכת בדרך הא' הנ"ל, וממילא בא לשפלות גם בפני הנכריים” (האדם”¹⁷).

אבל במקומות¹⁸ שמדבר ע"ד אהבת רעהו הישראלי – אין התבוננות זו שייכת לכאן, כי אם העיון בזה שכל ישראל הם קומה אחת שלמה וכל אחד מתוקן מחברו כו'. ולכן מעתיק שם אדה"ז הגירסא „בפני כל אדם” (בלא ה"א).

וכן במקומות¹⁹ שמדבר ע"ד עבודת הצדיקים, ובכלל אודות אופן נעלה בעבודה, ולא ע"ד סור מרע וכו' (אף שלא נאמר בהם טעם השפלות, אלא רק התועלת שבזה) – גם בזה אין ענין להתבוננות איך שהוא

(15) לעיל רפכ"ט. (16) ועפ"ז יומתק – ע"ד העבודה – הא דקיי"ל לענין ערכין דאף עכו"ם נערך (ערכין ה, א. רמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"א ה"ו), כי תוכן ענין הערכין בעבודה הוא להעריך את עצמו תחלה [וכתורת אדמו"ר הזקן (ראה תו"מ רשימת היומן ע' שפב ואילך. וש"ג) ש„כשיש לאברך קושיא בערכין – עליו להעריך עצמו תחלה”], וכיון ש„ידע איניש בנפשו” את ערכו – הרי כשמעריך את עצמו כדבעי הערך הוא הכי פחות (ולכן ערכין נקבעים ע"פ השנים ולא ע"פ המעלות), וא"כ גם עכו"ם שווה סכום זה, כיון שאין פחות ממנו. (17) ראה עד"ז לקמן אגה"ת ספ"א: „להיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהי' לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה' .. יועיל .. לקבל בשמחה כל המאורעות .. בין מן השמים בין ע"י הבריות וכו'” – שגם שם נקט „האדם” בה"א, כי „הבריות” כולל גם עכו"ם. (18) לקמן אגה"ק סכ"ב (ושם): „הוי שפל רוח בפני כל אדם .. שכ"א מתוקן מחבירו. וכתוב כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים. כמו שאיש א' מחובר מאברים רבים ובהפרדם נוגע בלב כי ממנו תוצאות חיים. א"כ אנחנו היות כולנו כאיש א' ממש תיכון העבודה בלב כו"י). לקו"ת ר"פ נצבים (ושם): „ולכן אמרו רז"ל הוי שפל רוח בפני כל אדם, לפי שיש בכל אחד ואחד בחי' ומדרגות מה שאין בחבירו וכולם צריכין זה לזה וכו"י). סידור עם דא"ח רלא, ג (ושם): „ארז"ל הוי שפל רוח בפני כל אדם .. שבאמת יש יתרון מעלה בזולתו”. ומעין זה – בתו"א משפטים עו, סע"ד

ליקוטי אמרים

פרק 6

שצא

והעין רואה והלב חומד: רש"י וראב"ע שלח טו, לט. כתנור בוערה מאופה: לשון הכתוב – הושע ז, ד. הוא בוער כאש להבה: הושע ז, ו.

שתגיע למקומו. כי מקומו גורם לו לחטוא להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות ועיניו רואות כל התאוות והעין רואה והלב חומד ויצרו בוער כתנור בוערה מאופה כמ"ש בהושע הוא בוער כאש להבה וגו'. משא"כ מי שהולך בשוק מעט ורוב היום יושב בביתו וגם אם הולך כל היום בשוק יכול להיות שאינו מחומם כ"כ בטבעו כי אין היצר שוה בכל נפש יש שיצרו כו' כמ"ש במ"א. והנה באמת גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום אין לו שום התנצלות על

[גז, ב]

ועיניו: שאינן ברשותו של אדם³¹.

(כ"ק אדמור"ר³²)

כתנור בוערה מאופה: הדיוק „מאופה” – לא משום שאצל האופה בוער התנור תמיד, כי בהושע שם מוכח שאינו כן³³, אלא שאצל האופה בוער התנור לעתים קרובות יותר ובחוזק יותר מהתנור שאצל בעל-הבית.

(כ"ק אדמור"ר³⁴)

הוא בוער כאש להבה וגו': צ"ע, דלכאורה אין צ"ל כאן „וגו'”, כיון שהוא סוף פסוק.

(כ"ק אדמור"ר³⁵)

כמ"ש במ"א: „כמ"ש” – ר"ת „כמו שנתבאר” (ולא „כמו שכתוב”).

(כ"ק אדמור"ר³⁴)

והנה באמת גם מי שהוא מחומם מאד וכו': כוונתו לבאר, דלכאורה אם הנ"ל נכון (שהקל שבקלים „מקומו גורם לו לחטוא .. ויצרו בוער כו") – למה נקרא „קל שבקלים”? ולזה מבאר, ש„באמת גם מי שהוא מחומם מאד .. אין לו שום התנצלות כו".

(כ"ק אדמור"ר³⁶)

באמת גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום אין

אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו כי מקומו גורם לו וכו': ולא הביא מארז"ל²⁶ „הוי דן את כל האדם לכף זכות”, כי עיקר כוונתו כאן היא (לא לדבר בזכותו של ה„קל שבקלים”, אלא) לבאר איך שכל אחד צריך לקיים „והוי שפל רוח בפני כל האדם”. אלא דיש לומר, שבדבריו גופא דן אדה"ז סוג זה של אנשים „לכף זכות” [כלומר: לא זו בלבד שמבטל את ה„חובה” שבמעשיהם, בזה שמבאר שהעבירות אינן באשמתם כ"כ, אלא שמגלה בהם גם „זכות” ומעלה – שמזה שהקב"ה מזמין להם נסיונות גדולים („להיות פרנסתו לילך בשוק .. ויצרו בוער כו"), הרי זו ראוי והוכחה שהקב"ה (ש„אינו מבקש אלא לפי כחם”²⁷) נתן להם תחילה כחות נעלים יותר, כדי שיוכלו לעמוד בנסיונות כאלה], ובה גילה את הטוב גם ב„קל שבקלים”.

(כ"ק אדמור"ר²⁸)

לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות: כלומר: ובשעה שאינו הולך בשוק – הרי הוא מיושבי קרנות.

(כ"ק אדמור"ר²⁹)

מיושבי קרנות: „חנוונים או עמי הארץ שעוסקים בדבר שיחה” (פרש"י ברכות כח, ב).

(כ"ק אדמור"ר³⁰)

כתנור לבם בארבע (אשר הקריבו והכינו לבם לארוב זה על זה כמו שהאופה מכין התנור להסקה) כל הלילה ישן אופיהם (האופה ישן הוא כל הלילה) בוקר הוא בוער כאש להבה (וכאשר יאיר הבוקר הוא מבעיר שלהבת בתנור כו"). (34) הגהה לשיעורים בספר התניא (כתי"ק). (35) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות”. הערות ותיקונים בדרך אפשר. (36) שיעורים בספר התניא ס"ע 352 ואילך.

(26) אבות פ"א מ"ו. (27) במדבר פ"ב, ג. (28) לקו"ש חכ"ז ע' 164 ואילך, ובהערה 62. (29) הגהה לשיעורים בספר התניא (נדפסה ב„תניא בצירוף מ"מ, ליקוט פירושים, שינויי נוסחאות” ע' תקע). (30) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות”. (31) ב"ר פס"ז, ג. תנחומא תולדות יא. וראה נדרים לב, רע"ב, ובר"ן ופי"ה הרא"ש שם. (32) לקו"ש שם הערה 60. (33) ראה ש, ז, ו (ובמצו"ד) – בהמשך לכתוב שהביא אדה"ז: „כי קרבו

חטאיו ומיקרי רשע גמור על אשר אין פחד אלהי' לנגד עיניו. כי היה לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו

אין פחד אלהי' לנגד עיניו: לשון הכתוב – תהלים לו, ב.

רואות ולבו חומד – „מיקרי רשע גמור“, כי עבר על שני הדברים:

(א) „על אשר אין פחד אלקים לנגד עיניו“ – כי „פחד אלקים“ (בחי' חיצונית) הי' צריך להיות „לנגד עיניו“ (אבר חיצוני), ומפני זה הי' צריך להיות „טהור עינים מראות ברע“⁴⁷, היינו שענינו יהיו למטה ולא יסתכל בתאוות ולא יראה אותן בעיניו (והנהגה כזו יכולה להיות גם בשוק, כמארוז"ל⁴⁸ „רב חנינא ורב אושעיא .. והוו יתבי בשוקא דזונות .. ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו“).

(ב) אפילו אם עבר וראה („העין רואה“) את התאוות ואת הרע – „הי' לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבלבו“ (אבר פנימי), „מפני פחד ה'“ (בחי' פנימיות), שלא יהי' „הלב חומד“⁴⁹.

ולכן, כשעבר על שני הדברים יחד – (א) שראה בעיניו את התאוות, היפך הענין ד„טהור עינים מראות ברע“, (ב) שאח"כ לא התאפק ולא משל על רוח תאוותו שבלבו, שלא יהי' לבו חומד – אז מיקרי „רשע גמור“, גמור דוקא, שנגמר הרע אצלו, כיון שעשה ה„תרין סרסורי דעבירה“, ופגם הן ב„פחד אלקים“ והן ב„פחד הוי“.

[משא"כ אם רק ראה בעיניו, אבל אח"כ התאפק ומשל על רוח תאוותו שבלבו, שלא יהי' „הלב חומד“ – אף שהוא רשע, מפני שעבר וראה בעיניו, מ"מ אינו „רשע גמור“, כיון שלא הי' כאן אלא סרסור א' דעבירה („העין רואה“), ולא נגמר ענין הרע, שהרי משל אח"כ על רוח תאוותו שבלבו, וכמובן].

(מוהר"ויצ אבי כ"ק אדמו"ר⁵⁰)

תאוותו: לכאורה צ"ל „תאוותו“, בוא"ו אחת, כמ"ש בכ"מ⁵¹.

(כ"ק אדמו"ר³⁰)

(43) הוספה לטה"ש תש"ג ע' 227. וראה גם שם ע' 216.
(44) ראה „לקוטי פירושים“ לעיל ד"ה לילך. (45) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. במדב"ר ותנומא ס"פ שלה.
(46) ראה תהלים פד, יב. לקמן שעהיה"א פ"ד ואילך. ובכ"מ.
(47) ע"ד חבקוק א, יג (וראה מנחת שי שם). (48) פסחים קיג, ב. (49) ובפרטיות יותר י"ל: „להתאפק“ – מלראות בעיניו, מפני „פחד אלקים“ שצריך להיות לנגד עיניו; „ולמשול על רוח תאוותו שבלבו“ – אפילו אם ראה בעיניו – „מפני פחד ה'“.
(50) לקוטי לוי"צ לתניא ע' ט ואילך. (51) ראה גם „לקוטי פירושים“ לעיל רפכ"ח. וש"נ.

לו שום התנצלות על חטאיו כו': זהו בדברים האסורים דוקא, אבל בדברים המותרים שאין בהם שורש וענף מאיסור – בודאי יש הבדל גדול בין יושב אהל לעוסק במסחר³⁷, ומן הנמנע הוא שהעוסק במסחר יתנהג בכל תהלוכותיו כמו היושב אהל³⁸. ולכן יש דברים אשר אין לו עון אשר חטא אם יעשה, ואילו ליושב אהל לחטא ייחשבו³⁹.

ומה שאמרו⁴⁰ „קדש עצמך במותר לך“⁴¹ – הרי יש בזה הגבלה, שציווי זה הוא לכל אחד לפי מצבו ומהותו, וכל אחד ואחד צריך לקדש את עצמו במה שהוא מותרות לו⁴².

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב⁴³)

להיות מיושבי קרנות כל היום: כלומר: לא רק „מיושבי קרנות“ סתם (בשעה שאינם עוסקים בדברים אחרים)⁴⁴, אלא „מיושבי קרנות כל היום“.

(כ"ק אדמו"ר³⁴)

ומיקרי רשע גמור על אשר אין פחד אלהי' לנגד עיניו. כי היה לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבלבו מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו: ביאור הטעם שנקט בתחלת דבריו „פחד אלקים“, ולבסוף „פחד ה'“:

לעיל כתב אדה"ז שמי שהוא מיושבי קרנות „מקומו גורם לו לחטוא“, כי „העין רואה והלב חומד“, וכמארוז"ל⁴⁵ „עינא ולבא תרין סרסורי דעבירה“.

והנה העין היא אבר חיצוני, והלב היא אבר פנימי. וכנגדם ב' השמות הוי' ואלקים הם כמו פנימיות וחיצוניות: שם הוי' – הוא בחי' פנימיות, ושם אלקים, שהוא מגן ונרתק לשם הוי'⁴⁶ – הוא בחי' חיצוניות.

וזהו מ"ש אדה"ז, שמי שהוא מיושבי קרנות, שענינו

(37) מכמה טעמים: (א) העוסק במסחר טרוד בטרדות רבות יותר מהיושב אהל. (ב) ישנם דברים המוכרחים לעוסק במסחר לצורך מסחרו, והיושב אהל אינו צריך להם. (ג) העוסק במסחר נפגש עם כו"כ אנשים שונים זה מזה, ולכן הנהגתו צ"ל שונה מהנהגת היושב אהל. (38) וכמבואר בכ"מ (ראה לקמן אגה"ק סו"א. תו"א ר"פ נח. ועוד) בענין תפלת בעלי עסקים. (39) וע"ד המבואר לעיל פכ"ז: „ואדרבה העצבות היא מגטות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק“.
(40) יבמות כ, א. (41) ראה לקמן בסוף פרקין. לעיל פכ"ז.
(42) ראה גם „לקוטי פירושים“ לעיל פכ"ז ד"ה שמקיים.

ליקוטי אמרים

פרק 6

שצג

עד מיצוי הנפש: ספרי ואתחנן
ו, ה. ועיין ג"כ ב"ר פצ"ב,
ב⁶¹.

שבלבו מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו כמש"ל כי המוח שליט על הלב בתולדתו. והנה באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומ' לשבור היצר הבוער כאש להבה מפני פחד ה' וכמו נסיון ממש. והלכך צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה' לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחי' ועשה טוב כגון בעבודת התפלה בכוונה לשפוך נפשו לפני ה' בכל כחו ממש עד מיצוי הנפש ולהלחם עם גופו ונפש הבהמית שבו

הנ"ל הרי בעת נסיון נוטלים מהצדיק את המעלה. ועוד ועוד.

ועוד ועיקר: פשיטא שגם בקל שבקלים שייך נסיון (ממש), וכמפורש לעיל⁵⁸ בנוגע לרשעים. וא"כ – מה מכריח לפרש כאן שמלחמת היצר, היא מלחמה גדולה ועצומה" (בקל שבקלים), וכמו נסיון ממש" (בצדיק), וצדיק מאן דכר שמי' בפרק זה?

וראה סהמ"צ להצ"צ בסופו⁵⁹ שישנם כו"כ סוגי נסיון. ובזה יתורצו גם דברי המדרש שענין הנסיון הוא רק בצדיקים – שהכוונה היא לסוג מסויים של נסיון.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁰)

מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחי' ועשה טוב כגון בעבודת התפלה בכוונה .. עד מיצוי הנפש כו': כוונתו להראות שלפעמים נדרשים "מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה" מכל אדם (אפילו יושב אוהל שיצרו מצונן), ולעתים קרובות. ולזה מביא הדוגמא מ"עבודת התפלה .. עד מיצוי הנפש", שענין זה צ"ל בכאו"א, ומדי יום ביומו (כמ"ש⁶² "ואותי יום יום ידרושון")⁶³.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁴)

לשפוך נפשו לפני ה' בכל כחו ממש עד מיצוי הנפש: עיין אגה"ק ס"א⁶⁵.

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ⁶⁶)

"בשעת מיתה" – מ"כ. (62) ישע"י נח, ב. (63) ראה אגה"ק שבהערה 65. (64) הגהה לשיעורים בספר התניא (כתי"ק) – נדפסה (בחלקה) ב"תניא בצירוף מ"מ, ליקוט פירושים, שינויי נוסחאות" ע' תקעב. (65) ושם: "ובפרט מענין כוונת התפלה מעומקא דלבא יום יום ידרשוהו ה' בכל לבם ובכל נפשם ונפשם תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארז"ל בספרי עד מיצוי הנפש כו". (66) קיצורים והערות ע' לו – הובא ג"כ ב"מראה מקומות, הגהות והערות קצרות.

כמש"ל: לכאורה קאי על ענין "המוח שליט על הלב" (בהמשך למ"ש כאן "הי' לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבבלבו") המבואר לעיל פ"ב ופי"ז.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁰)

באמת שהיא: צ"ע, ולכאורה צ"ל "באמת היא".

(כ"ק אדמו"ר⁶⁰)

באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומ' לשבור היצר הבוער .. וכמו נסיון ממש: יש שפירשו⁵² על-פי המבואר בספרים⁵³ שענין הנסיון הוא שנוטלים מהצדיק (כדברי המדרש⁵⁴ שענין הנסיון הוא רק בצדיקים) את כל מדריגותיו, הן במוחין והן במדות, ומותירים בידו רק את כח האמונה ואת כח הנצחון להתגבר על היצר הרע, ולא עוד אלא שמוסיפים לו תאוה על תאוותו⁵⁵. וזהו מ"ש כאן, שלגבי קל שבקלים (שמלכתחילה אין לו מדריגות ליטלן ממנו, והתאוה אצלו בהתגברות) כללות מלחמת היצר היא בדוגמת ענין הנסיון בצדיקים.

אבל ביאור זה צ"ע: (א) הרי אפילו בנוגע לפרעה מקשים איך אפשר שהקב"ה הכביד את לבו, ועאכו"כ בנוגע לצדיק. (ב) בקשת דוד⁵⁶ "בחנני ה' ונסני" – האומנם ביקש שיתלו ממנו כל המדריגות וכו'!? (ג) איתא באגה"ק⁵⁷ ש"העקדה עצמה אינה נחשבת כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א" – ולפי ביאור

(52) ראה "תניא בצירוף מ"מ, ליקוט פירושים, שינויי נוסחאות" ע' תקפ. ועוד. (53) ראה בעש"ט עה"פ וירא כב, א בשם תשואות חן. שם משמואל עה"פ וישב לה, א. (54) ב"ר פנ"ה, ב. (55) ע"ד לשון חז"ל – ב"ר ופרש"י עה"פ בראשית ד, כה. אבל שם הוא בנוגע לענין אחר לגמרי. (56) תהלים כו, ב. (57) סכ"א. (58) פי"ט. (59) דרמ"צ קפו, א. קצב, ב. (60) "היכל מנחם" ח"ג ס"ע עט ואילך. (61) ושם: "על זאת תתפלל .. לעת מצוא .. לעת מיצוי הנפש" (אבל שם הפירוש הוא

המונעים הכוונה במלחמה עצומה ולבטשם ולכתתם כעפר קודם התפלה שחרית וערבית מדי יום ביום וגם בשעת התפלה לייגע עצמו ביגיעת נפש ויגיעת בשר כמ"ש לקמן באריכות. וכל שלא הגיע לידי מדה זו להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו עדיין לא הגיע לבחי' וערך מלחמת היצר הבוער כאש להבה להיות נכנע ונשבר מפני פחד ה'. וכן בענין ברכת המזון וכל ברכות הנהנין והמצות בכונה ואצ"ל כונת המצות לשמן. וכן בענין עסק לימוד התורה ללמוד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו ע"י מלחמה עצומה עם גופו. כי הלומד מעט יותר מטבעו ה"ז מלחמה קטנה ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר הבוער כאש דמקרי רשע גמור אם אינו מנצח יצרו להיות נכנע ונשבר מפני ה'. ומה לי בחי' סור מרע ומה לי בחי' ועשה טוב הכל היא מצות המלך הקדוש יחיד ומיוחד ב"ה. וכן בשאר מצות ובפרט בדבר שבמזון כמו עבודת הצדקה וכה"ג. ואפי' בבחי' סור מרע יכול כל איש משכיל למצוא בנפשו שאינו סר לגמרי מהרע בכל מכל כל במקום שצריך למלחמה עצומה כערך הנ"ל ואפי' פחות מערך הנ"ל כגון להפסיק באמצע שיחה נאה או סיפור בגנות חבירו ואפי' גנאי

ולכתתם כעפר: אולי ע"ד לשון הכתוב – עקב ט, כא. כמ"ש לקמן: פמ"ב. בכל מכל כל: ע"ד לשון חז"ל – ב"ב יז, א.

[זט, א]

להם על-פי תורה (כמבואר בהלכות ת"ת באופן חיוב בעלי עסקים בלימוד התורה) בלימוד התורה.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁹)

ללמוד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו ע"י מלחמה עצומה עם גופו: משא"כ כדי ללמוד כפי חפצו ורצונו מצד טבע ההתמדה או מצד רגילותו ללמוד בהתמדה – אין צורך במלחמה כלל, כנ"ל פט"ו.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁴)

בבחי' סור מרע .. כגון להפסיק באמצע שיחה נאה כו': צ"ב מה שכלל „להפסיק באמצע שיחה נאה“ בכלל „סור מרע“⁷⁰, והרי לכאורה כשמפסיק דיבורו אינו סר מהרע, שהרי הרע שבדיבורו אינו

ברכת המזון: הבדילה בפ"ע, לפי שהיא מן התורה⁶⁷.

(כ"ק אדמו"ר⁸⁰)

ברכת המזון וכל ברכות הנהנין: ביאור חילוקי הברכות ע"פ דא"ח – ראה ביאורי הזהר פרשת עקב⁶⁸.

(כ"ק אדמו"ר⁸⁰)

ללמוד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו: דייק לכתוב בלשון זה (ולא „ללמוד הרבה“ סתם) – כי בזה שוין בעלי עסקים (שאינן ביכלתם „ללמוד הרבה“ ממש) ויושבי אהל, שעל שניהם להתגבר על הטבע והרגילות ועל החפץ והרצון, כל אחד בשלו, כדי למלא את כל הזמן הפנוי

מלדבר דברים שלנו מתאוה מאד לדברם .. דאתכפאי ס"א כו".

⁶⁷ ברכות כא, א. ⁶⁸ קיח, א ואילך. ⁶⁹ אגרות קודש חיד"ע קלא. ⁷⁰ ראה גם לעיל ספכ"ז: „אם בולם פיו

ליקוטי אמרים

פרק 9

שצה

קטן וקל מאד אף שהוא אמת ואפי' כדי לנקות עצמו כנודע מהא דאר"ש לאביו רבינו הקדוש לאו אנא כתבי' אלא יהודא חייטא כתביה וא"ל כלך מלה"ר [ע"ש

שאינו סר לגמרי מהרע בכל מכל כל: בפירוש הלשון „בכל מכל כל” – י"ל בדרך אפשר:

אמרו רז"ל⁷⁵: „שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב בי"ז⁷⁶ בכל, יצחק דכתיב בי"ז⁷⁷ מכל, יעקב דכתיב בי"ז⁷⁸ כל כו", והיינו לפי שלשון „בכל” מורה על שלימות⁷⁹. ומשכרם נדע עבודתם, שכשם ששכרם הי' בבחי' „בכל מכל כל”, כך עבודתם היתה בבחי' „בכל מכל כל” – שלימות העבודה.

וע"פ הידוע⁸⁰, שהאבות נקראו כן מפני שבחינותיהם צריכות להיות בכאור"א – מובן שבכאור"א צ"ל שלימות העבודה בכל הג' קוין (שכנגד ג' האבות). וכדוגמא שמביא אדה"ז תיכף ומיד: „להפסיק באמצע שיחה נאה (חסד, מדתו של אברהם) או סיפור בגנות (גבורה, מדתו של יצחק) חבירו .. אף שהוא אמת (מדתו של יעקב).”

וזהו מ"ש „שאינו סר לגמרי בכל מכל כל”, היינו שחסרה אצלו השלימות עכ"פ בא' מג' הקוין הנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר⁸¹)

סיפור בגנות חבירו .. ואפי' כדי לנקות עצמו כנודע מהא דאר"ש לאביו רבינו הקדוש לאו אנא כתבי' אלא יהודא חייטא כתבי' וא"ל כלך מלה"ר: יש לבאר דיוק לשון אדה"ז שדברים אלה אמר ר"ש (א) „לאביו”, (ב) „רבינו הקדוש” – שכוונתו בזה לחזק עוד יותר את חומר הענין ד"סיפור בגנות חבירו .. ואפי' כדי לנקות עצמו”:

(א) „לאביו”:

הטעם שר"ש לא הסתפק באמירה „לא אנא כתבי”, אלא הוסיף ואמר „יהודא חייטא כתבי” – הי' כדי למנוע מאביו צער, שהרי אם יחשוב אביו שהוא זה שכתב את הגט (שכתיבתו היתה שלא כדבעי כו') יגרום לו הדבר צער (היפך הענין דכיבוד אב), ואם הי' אומר „לאו אנא כתבי” ותו לא⁸² – הי' הדבר

נדחה, אלא רק מתעלם במחשבתו ואינו בא לידי גילוי.

ועוד יש לחקור, שהרי כל דבר צריך להתברר ושיהי' נדחה הרע שבו, ואיך יתברר דבר שאינו נדחה אלא מתעלם בלבד (כמו דיבור), דלכאורה מה מועיל ההעלם לבד, והרי עיקר הבירור הוא דחיית החלק הרע.

וי"ל, שבוה שכופה את עצמו שלא מדבר מה שרוצה לדבר (מחמת חלק הרע שבו) – בזה מתברר הדבר, כי ע"י כפי' זו נדחה עביות וגסות הרע שבו (שהוא החלק השייך לגילוי והתפשטות), ומה שמתעלם הוא רק דקות הרע שבו.

[ואף שבעצם כח הנעלם הוא חזק יותר מהכח המתפשט, מ"מ בכללותו הוא בדקות יותר (ע"ד החילוק בין הדרגות דשור וכשב ועז שיש במדרגות הנפש הבהמית⁷¹). ובפרט לאחר שנחלש ע"י הכפי' הנ"ל, שע"י הרי הוא בדקות יותר ממה שהי' קודם ההתפשטות הקודמת].

וגם דקות זו שמתעלמת – סופה להתברר, וי"ל כמה אופנים בזה: (א) הי' יסירנה מאתו בלי נודע אליו כלל, ע"י ריבוי עבודה בתפלה ובתורה ובמעשה המצוות (ויכול להיות שלפעמים עושה איזו מצוה, או לומד איזה ענין, השייכים לתיקון פרט זה, ואזי תסור מאתו דקות הרע בדרך ממילא, בלי נודע לו). (ב) אפשר שלפעמים תהי' לו איזו התחברות עם אדם שבו הפרט הרע הזה הוא ביותר, והוא יקח מאתו את החלק הרע הדק שבו, כמ"ש האריז"ל להרח"ו ז"ל בענין דיבוק חברים⁷² (וכמובן שבוה צריך זהירות יתירה, וגם לא יוכל לעשות זאת מדעת עצמו, כי-אם על-פי מורה ומדריך טוב). (ג) דקות זו תבולע לעת קץ, כאשר „את רוח הטומאה יעביר מן הארץ”⁷³.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב⁷⁴)

יא. (79) עיי"ש בחדא"ג ועוד. (80) תו"א ר"פ וארא. (81) „שיעורים בספר התניא” ע' 357 הערה 11. (82) ראה רשב"ם ב"ב שם (ד"ה כלך).

(71) ראה לקו"ת ויקרא ב, ד. קונטרס התפלה פ"ח. ועוד. (72) ראה שער הגלגולים הקדמה לט. (73) ע"ד זכרי' יג, ב. (74) אגרות-יקודש ח"ג ע' נא ואילך. (75) ב"ב טז, סע"ב ואילך. (76) חיי שרה כד, א. (77) תולדות כז, לג. (78) וישלח לג,

בגמ' רפ"י רב"ב]. וכה"ג כמה מילי דשכיחי טובא ובפרט בענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאוריית' כמ"ש קדושים תהיו וגו' והתקדשתם וגו'. וגם ד"ס

רפ"י דב"ב: קסד, ב. קדושים תהיו וגו': ר"פ קדושים. והתקדשתם וגו': שם כ, ז.

א"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו.. ולהיות בסוכאי יין בזוללי בשר למו וידבר כרצונו בכל הנבלות.. והנה יהי' נבל ברשות התורה⁹⁰. לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהי' פרושים מן המותרות, ימעט במשגל כענין שאמרו⁹¹ שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין.. ויקדש עצמו מן היין.. וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס כענין שהזכיר הכתוב⁹² וכל פה דובר נבלה כו', יעוי"ש.

ובעקידה⁹³ נתבאר ענין זה באריכות, ותוכן דבריו – שהשימוש בהנאות הגופניות הוא, על שלשה פנים: אסור, מותר, מוכרח. המין הא' – מי שעושה כ"ל מה שיחמוד.. מבלי שיחוש אם מותרים ואם אסורים; המין הב' – מי שאינו עושה כל דבר האסור, אבל בדברים המותרים – ישבע בכל אות נפשו, ולא יחוש אם לצורך אם למותר; והמין הג' – שאפילו בדברים המותרים אינו עושה אלא מה שמוכרח לקיום גופו ונפשו, ועל כל דבר יבוא במשפט אם הוא מוכרח לו או לא.

ומבאר שם, שמי שהוא ממין הב' לא יאמר עליו שהוא קדוש, כי לא כל אשר איננו גזלן או חמסן נואף או רוצח קדוש יאמר לו. ורק מי שהוא ממין הג', ושופט את עצמו מן המותרות בדברים המותרים – כמו רבנו הקדוש ש"לא הכניס ידו תחת אבנטו"⁹⁴, וריב"ז שלא שח שיחת חולין מימיו⁹⁵ – קדוש יאמר לו.

ליתר ביאור: יש הבדל גדול בין שלילת תואר מדבר ובין חיוב התואר ההפכי, כי השלילה אינה מחייבת את הקצה האחרון ההפכי, ואפשר שתחול השלילה בלבד ולא יחול החיוב ההפכי [לדוגמא: אם נאמר בדרך שלילה שהמים אינם חמים – לא יתחייב מזה ההיפך (שהם קרים), אלא אפשר שהם פושרים; אבל

תלוי בנאמנותו בנוגע לעצמו, משא"כ באמרו „יהודא חייטא כתב"י" – ה"ז „מילתא דעבידא לאגלווי" (שהרי אפשר לברר אצל יהודא חייטא אם הוא כתבו), שבה נאמן אפילו עם הארץ⁸³.

וזהו שמדייק אדה"ז „כנודע מהא דאר"ש לאביו", ללמדנו שאסור לספר בגנות חבירו אפילו לצורך כיבוד אב.

ב) „רבינו הקדוש":

לכאורה הי' מקום לקס"ד שדברי רבי „כלך מלשון הרע" (באופן זה שמספר בגנות חבירו כדי לנקות עצמו) שייכים רק למי שנמצא במדרגתו (מדריגת ר' יהודה הנשיא), ולא לכאו"א מישראל, שעבורם די ב„מדת הבינוני" ש„היא מדת כל אדם"⁸⁴, ואינם צריכים להיות במדרגת ר' יהודה הנשיא. ולכן מדגיש אדה"ז שהאומר דברים אלו הוא „רבינו הקדוש", רבם של כאו"א מישראל, ללמדנו שענין זה שייך לכאו"א⁸⁵.

(כ"ק אדמו"ר⁸⁶)

ע"ש בגמ' רפ"י רב"ב: מ"ש „ע"ש" – אולי לרמז להא דאיתא התם דאפילו בטובתו של חבירו יש אופנים שצריך ליזהר מלדבר – כשמרבה לדבר⁸⁷ או בפני שונאו.

(כ"ק אדמו"ר⁸⁸)

לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאוריית': ראה גם „לקוטי פירושים" לעיל פכ"ז ד"ה מצות עשה.

ראה לקח טוב (להר"י ענגל) כלל ח' (שד"ח כללים מערכת אל"ף כלל קכא. פאת השדה כללים שם כלל לז) – כמה סייגים מן התורה.

(כ"ק אדמו"ר⁸⁸)

לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאוריית' כמ"ש קדושים תהיו וגו' והתקדשתם וגו': היינו כפי' הרמב"ן עה"פ („קדושים תהיו גו'"): „הענין, כי התורה הזהירה⁸⁹ בעריות ובמאכלים האסורים, והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין,

ע' 1799 הערה 36. 89) בפרשה שלפנ"ז (פ' אחרי). 90) כלומר: באופן שלא אסרה התורה בפירוש. 91) ברכות כב, א. 92) ישעי' ט, טו. 93) שער סה. 94) שבת קיח, ב. 95) סוכה כח, א.

83) ראה ר"ה כב, ב. 84) לעיל רפ"ד. 85) ראה ג"כ „לקוטי פירושים" לעיל פ"ח ד"ה כרבינו בביאור ל' אדה"ז „אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו כרבינו הקדוש". 86) תו"מ חני"ב ע' 171 ואילך. 87) רשב"ם שם. 88) תו"מ תשמ"ג ח"ד

ליקוטי אמרים

פרק 6

שצז

שהאדם דש בעקביו: ע"ד לשון חז"ל – ע"ז ית, א. נעשו כהיתר מחמת שעבר ושנה וכו': יומא פו, ב. קרבת אלקי' יחפץ: ע"ד לשון הכתוב – ישעי' נח, ב. גדול עונו מנשוא: ע"ד לשון הכתוב – בראשית ד, יג.

מעוונות: לכאורה צ"ל „מעוונות“, בוא"ו אחת.

(כ"ק אדמו"ר³⁰⁷)

אם הוא יודע ספר ומחזיק בתורת ה' וקרבת אלקי' יחפץ: ג' כינויים אלו הם כנגד ג' עולמות ביי"ע (היינו שע"י עבודתו מתתקנים ג' עולמות אלו): „יודע ספר“ – הוא בעשי', ששם מתלבשת המלכות, הנקראת ספר⁹⁹. ו„יודע ספר“ הוא בחי' „דעת קל“¹⁰⁰ דמלכות הנמשך לה מיסוד ז"א¹⁰¹ [וזהו „יודע“, לשון יחוד וחיבור (כמו „והאדם ידע גו"¹⁰²), דהיינו יחוד יסוד ומלכות]. וזהו ש„יודע ספר“ בגימטריא ה' פעמים אלקים, שהם הה' גבורות שבדעת דמלכות.

ומחזיק בתורת ה' – הוא ביצירה, ששם מתלבש ז"א, הנקרא תורה (ולכן קורין בתורה ביום ב' ובוים ה', שהם כנגד יצירה, כמ"ש בפע"ח¹⁰³), והוא התפארת, הנקראת ג"כ תורה, כמארז¹⁰⁴ „והתפארת¹⁰⁵ זו מתן תורה“.

[ודיוק הלשון „ומחזיק בתורת ה'“, מחזיק דוקא – לרמז על נצח והוד (וזהו ש„מחזיק“ בגימטריא „נצח הוד“ עם ב' התיבות), שעליהם נאמר¹⁰⁶ „עץ חיים היא למחזיקים בה“, שהם המחזיקים את התורה¹⁰⁷ שהיא בחי' תפארת (כמו זבולון שהי' מחזיק את יששכר). ומ"ש „מחזיק“ לשון יחיד – כי נצח והוד נחשבים „לתרין פלגי גופא“¹⁰⁸, ולכן יש בשניהם יחדי שם אחד (צבאות)¹⁰⁹, כידוע].

„וקרבת אלקים יחפץ“ – הוא בכריאה, ששם מתלבשת הבינה, הנקראת אלקים¹¹⁰.

(מהרה"ו"צ אבי כ"ק אדמו"ר¹¹¹)

מלכות ויסוד, כמ"ש בהגהות מהרח"ו לשם. 102 בראשית ד, א. וראה לעיל פ"ג. 103 שער קריאת ס"ת פ"א. 104 ברכות נח, סע"א. 105 דברי הימים"א כט, יא. 106 משלי ג, יח. 107 ראה זח"ג נג, ב. וראה גם „לקוטי פירושים“ לעיל רפכ"ט. 108 זח"ג רלו, א (ברע"מ). וראה גם „לקוטי פירושים“ לעיל שם. 109 ראה יהל אור ע' שט. 110 זח"א לא, ב (בתוספתא). ועוד. 111 לקוטי לוי"צ לתניא ע' יו"ד ואילך.

חמורים מד"ת וכו'. אלא שכל אלו וכיוצא בהן הן מעוונות שהאדם דש בעקביו וגם נעשו כהיתר מחמת שעבר ושנה וכו'. אבל באמת אם הוא יודע ספר ומחזיק בתורת ה' וקרבת אלקי' יחפץ גדול עונו מנשוא

כשנאמר שהם היפך החום המוחלט – יחוייב מזה הקצה האחרון ההפכי, היינו הקור המוחלט].

ובנדו"ד: ממה שאסרה תורה הדברים המגונים, כמו איסור העריות וגניבה וגזילה ועוול וכדומה (דהיינו שלילת האיסורים) – אינו מן ההכרח שנהי' באופן הפכי לגמרי, אלא אפשר שנהי' ממין הב' הנ"ל (שהוא מושלל מהמין הא'). ולזה אמרה התורה „קדושים תהיו“ (ובהמשך לזה – „והתקדשתם והייתם קדושים“), שנהי' פרושים ומובדלים לגמרי (דהיינו – חיוב התואר ההפכי) מהדברים האסורים, והיינו שנהי' מהמין הג'.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב⁹⁶)

וגם ד"ם חמורים מד"ת וכו': אף שלעיל⁹⁷ כתב בפשיטות „שמקיים מצות עשה של תורה..כשמקדש עצמו במותר לו“, וגם כאן מתחיל ש„לקדש עצמו במותר לו (ש)הוא מדאורייתא“ – מ"מ אח"כ מוסיף „וגם ד"ם חמורים מד"ת“, כי בפרק זה מדובר אודות החשבון ביחס אל הזולת (כהקדמה לענין אהבת ישראל המבואר בפ"ב), וכשמדובר בעבודה השייכת אל הזולת – הפירוש ד„קדושים תהיו“ הוא (לא „קדש עצמך במותר לך“, שהו"ע נעלה בעבודה, אלא „הווי פרושים מן העריות“ – קדושה בענינים תחתונים דוקא (ואילו הענין ד„קדש עצמך במותר לך“ הוא „דברי סופרים“, ש„חמורים מדברי תורה“).

(כ"ק אדמו"ר⁹⁸)

ד"ם חמורים מד"ת: ראה „לקוטי פירושים“ לעיל פ"ח ד"ח ואפי'.

96 קונטרס „חנוך לנער“ ע' 39 ואילך. 97 פכ"ז. וראה „לקוטי פירושים“ שם. וש"ג. 98 תר"מ חמ"ג ע' 282. 99 ראה זח"ב ר, א. וראה גם אהי"ת על סידור התפלה ע' שסט. 100 ע"פ מארז"ל (שבת לג, ב. קידושין פ, ב), „נשים דעתן קלות“ – ראה לקו"ת וספר הליקוטים להאריז"ל שמות ג, ד. ע"ח שער הכללים פ"ז. שכ"א (שער לידת המחזיק) פ"ב. שכ"ו (שער הצלם) פ"ג. המשך תרס"ו ע' שכד (וש"ג). לקו"ש חיי"ז ע' 149 הערה 14. 101 עיין זהר שם: „ספר זכרון תרין דרגין דאינון חד“, והם

ואשמתו גדלה בכפלי כפליים כמה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו בערך ובחי' מלחמה עצומה הנ"ל

גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים: "עון" הוא דכורא דקליפה (כמ"ש בזה"ק¹¹² "עון דא סמאל"), ו"אשמה" היא נוקבא דקליפה (שהרי תיבת "אשמה" היא לשון נקבה).
ופירוש גזול עונו.. ואשמתו גדלה" – ע"פ הידוע¹¹³ שבסוד שרש ז"א הוא רק ו' נקודות (ו' קצוות) ומלכות היא נקודה אחת, ואז הם קטנים [כדמצינו שיעקב (ז"א) נקרא "בנה הקטן"¹¹⁴, ורחל (מלכות) נקראת "הקטנה"¹¹⁵], וע"י קיום התומ"צ מגדילים את ז"א (שיהיו לו גם מוחין) ומגדילים את המלכות (שתיבנה ותהי' פרצוף שלם), ולאידך, ע"י עון ואשמה (היפך התומ"צ) – מגדילים את דכורא דקליפה ("עון"¹¹⁶) ונוקבא דקליפה ("אשמה").

ועפ"ז יתבאר היטב דיוק לשון אדה"ז – גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים:

א) "גדול עונו מנשוא":
הלשון "גדול עונו מנשוא" – הוא על שם תיקון "נושא עון", שהוא: (א) ביי"ג התיקונים דמיכה (מי א"ל כמוך נושא עון גוי"¹¹⁷ – התיקון השני, שהוא בחי' חסד פנימי ויסוד מקיף (התחלת וסוף ז"א) דחכמה סתימאה¹¹⁸. (ב) ביי"ג התיקונים דמשה (א"ל רחום וחנון גוי' נושא עון ופשע וחטאה ונקה"¹¹⁹ – התיקון העשירי, שהוא בחי' תפארת פנימי ונצח מקיף (אמצע ז"א) דכתר¹¹⁸. והיינו, שהתיקון למה שפגם בז"א דאצילות (בחי' עון) הוא ע"י ז"א דח"ס וז"א דכתר ("נושא עון"¹²⁰).

ועפ"ז יתבאר היטב דיוק לשון אדה"ז – גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים:

א) "גדול עונו מנשוא":
הלשון "גדול עונו מנשוא" – הוא על שם תיקון "נושא עון", שהוא: (א) ביי"ג התיקונים דמיכה (מי א"ל כמוך נושא עון גוי"¹¹⁷ – התיקון השני, שהוא בחי' חסד פנימי ויסוד מקיף (התחלת וסוף ז"א) דחכמה סתימאה¹¹⁸. (ב) ביי"ג התיקונים דמשה (א"ל רחום וחנון גוי' נושא עון ופשע וחטאה ונקה"¹¹⁹ – התיקון העשירי, שהוא בחי' תפארת פנימי ונצח מקיף (אמצע ז"א) דכתר¹¹⁸. והיינו, שהתיקון למה שפגם בז"א דאצילות (בחי' עון) הוא ע"י ז"א דח"ס וז"א דכתר ("נושא עון"¹²⁰).

ועפ"ז יתבאר היטב דיוק לשון אדה"ז – גדול עונו מנשוא ואשמתו גדלה בכפלי כפליים:

ובהקדמת המבואר בוהר הרקיע¹²⁶ ששם א"ל שבתיקון הראשון ("מי א"ל כמוך") נמשך בבי' התיקונים שלאחריו ("נושא עון" ו"עובר על פשע"¹²⁷, אשר עפ"ז לא רחוק לומר שהמשכת ג' עולמות ביי"ע מהתיקון הראשון (כנ"ל מהאד"ר) היא מצד התפשטותו בג' התיקונים הראשונים:

א) "גדול עונו מנשוא":
הלשון "גדול עונו מנשוא" – הוא על שם תיקון "נושא עון", שהוא: (א) ביי"ג התיקונים דמיכה (מי א"ל כמוך נושא עון גוי"¹¹⁷ – התיקון השני, שהוא בחי' חסד פנימי ויסוד מקיף (התחלת וסוף ז"א) דחכמה סתימאה¹¹⁸. (ב) ביי"ג התיקונים דמשה (א"ל רחום וחנון גוי' נושא עון ופשע וחטאה ונקה"¹¹⁹ – התיקון העשירי, שהוא בחי' תפארת פנימי ונצח מקיף (אמצע ז"א) דכתר¹¹⁸. והיינו, שהתיקון למה שפגם בז"א דאצילות (בחי' עון) הוא ע"י ז"א דח"ס וז"א דכתר ("נושא עון"¹²⁰).

שם "א"ל שדי", שהוא בבריאה¹²⁸, שבה מתלבשת הבינה¹²⁵ – נמשך מהתיקון הראשון עצמו, שם א"ל, שבו בחי' בינה פנימי דח"ס¹¹⁸; שם "א"ל הוי", שהוא ביצירה¹²⁸, שבה מתלבש ז"א, שבכלל הוא בחי' חסד

אמנם, מיהו ה"נושא עון" – שם א"ל האמור ברישא דקרא ("מי א"ל כמוך נושא עון", "א"ל רחום וחנון

שהוא בחי' חסד פנימי ויסוד מקיף דכתר (ראה ע"ח ופע"ח שם), דהיינו (התחלת וסוף) ז"א דכתר, ולכן גם עלידו נעשה תיקון הפגם שפגם בז"א ("עוונותינו"). ואכמ"ל בביאור ההפרש בין שלשה תיקונים אלו ("נושא עון" דמיכה, "נושא עון" דמשה, ו"יכבוש עוונותינו"). (121) זח"ג קלב, א ובקול ברמה (לבעל זהר הרקיע) לשם. וראה תו"א יתרו סח, ד (עיי"ש). (122) תהלים ז, יב. (123) אות אל"ף ס"פ (עיי"ש). (124) ראה "לקוטי פירושים" לעיל ד"ה אם הוא. (125) ת"ז ת"ו (כג, א). (126) קול ברמה לאד"ר שם (קלג, א) בביאור התיקונים בתיקון השלישי (עיי"ש). (127) ועז"נ (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל א"ל פעמים שלוש עם גבר". (128) ראה פע"ח שער הסליחות פ"ח (סוד ויעבור). קול ברמה שבהערה 121. מאמרי אדה"ז תקסט"ו ע' ריב.

(112) ח"א כג, ב (עיי"ש). (113) ע"ח שיי"א (שער המלכים) פ"ה"ו. וראה גם מאמרי אדה"ז ענינים ח"א ע' רז ואילך. וש"נ. (114) תולדות כז, טו. (115) ויצא כט, יח. (116) ולהעיר, שהלשון "גדול עונו מנשוא" הוא כלשון הכתוב גבי קין (בראשית ד, יג) "גדול עוני מנשוא". והרי חטאו של קין ה"י שהרג את הבל ושפך את דמו, שהו"ע "שופך דם האדם באדם" (נח ט, ו) היינו ששפך דם האדם דקדושה (ז"א דקדושה) באדם דקליפה (ראה טעמי המצוות וספר הלקוטים להאריז"ל ע"פ. לקו"ת במדבר יג, ג, יד, ג), ועי"ז הגדיל את דכורא דקליפה. (117) מיכה ז, יח ואילך. (118) ראה ע"ח שיי"ג (שער א"א) פ"ט ואילך. פע"ח שער הסליחות פ"ו. (119) תשא לד, וואילך. (120) ונוסף לזה ישנו גם תיקון "יכבוש עוונותינו" (התיקון השמיני מיי"ג התיקונים דמיכה),

תפארתו .. ואז נעשית אליו צלע .. והיא ה"א אחרונה של שם" 135.

ומאחר ששיעור התפארת הוא ארבע פעמים כשיעור היסוד (כמ"ש בזוה"ק 136, "שיעורא דגופא ארבע בריתות") – נמצא שבלידתה ויניקתה (שאו מדתה היא כשיעור התפארת) נתגדלה המלכות, בכפלי כפליים" לגבי מה שנתגדלה בהיותה בעיבור (שאו היתה מדתה כשיעור היסוד). וכן הוא במלכות דלעו"ז (נוקבא דקליפה שלעומת רחל).

[ומדריגה זו שייכת לב' הבחינות ד"יודע ספר" (בחי' מלכות 124) ו"מחזיק בתורת ה'" (בחי' תפארת 124), שכנגדה היא בחי' המלכות הנקראת צלע) – שמי שעומד במדריגות אלו, ואעפ"כ אינו עושה מלחמה עם יצרו, "גדלה אשמתו בכפלי כפליים" (כי עי"ז נתגדלה המלכות דקליפה כמדת התפארת, שהוא "בכפלי כפליים" לגבי העיבור).

ובפרטיות יותר: מצד היותו "יודע ספר" (ש"ספר" הוא מלכות, ו"יודע" הוא יסוד 124) – "גדלה אשמתו", שנתגדלה המלכות דקליפה כשיעור היסוד; ומצד היותו "מחזיק בתורת ה'" (בחי' תפארת) – אשמתו היא "בכפלי כפליים", שנתגדלה המלכות דקליפה כמדת התפארת].

הלעו"ז דלאה: בחי' לאה היא מבחי' מלכות דתבוונה, והיא הא' שב"לאה", ואח"כ נתגדלה ונעשית בחי' ד', שהיא הד' שבקשר תפילין של ראש, והיא ג"כ הד' רבתי ד"אחד" 137. והרי ד' היא "כפלי כפליים" לגבי א' (וזהו שהד' שבקשר תש"ר הוא כפול ומכופל 138).

והנה בחינה זו היא לאה דקדושה, שהיא דגדלות גמור 139, והבחינה שלעומתה בקליפה היא תמנע אחות לוטן, שהיא דקטנות גמור 140. וזהו "גדלה אשמתו בכפלי כפליים", היינו שבחי' תמנע (נוקבא דקליפה שכנגד לאה) גדלה ר"ל ח"ו "בכפלי כפליים", שנעשית מקטנות גמור לגדלות גמור, לעומת הד' שבקשר תש"ר דלאה (וכענין ר' רבתי ד"א"ל אחר" 141, שהיא הלעו"ז של ד' רבתי ד"אחד", כידוע 142).

שם ועי"ח שבהערה 133. 137) ראה עי"ח שער הכללים פי"ב. של"ז (שער יעקב ולאה) פי"ד. פע"ח שער התפילין פ"ה. מ"ח מסכת לאה פ"א מ"ב. וראה גם מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' רפג. ושי"ג. 138) ראה מ"ח מסכת תיקון תפילין פי"ד מ"ג (עיי"ש). וראה גם לקמן אגה"ת פ"ט. 139) ראה מ"ח מסכת לאה שם מ"ה. 140) מ"ח שם פי"ב מ"ב. 141) תשא לד, יד. 142) ראה ויק"ר פי"ט, ב. שהש"ר פ"ה, יא. ובכ"מ.

(כמ"ש 129, "זכר חסדו", שזכר הוא בחי' חסד 130) – נמשך מהתפשטות התיקון הראשון (שם א"ל) בתיקון השני, "נושא עון" (שבו בחי' חסד פנימי, כנ"ל); ושם "א"ל אד", שהוא בעש"י 128, שבה מתלבשת המלכות, שהיא בחי' גבורות – נמשך מהתפשטות התיקון הראשון (שם א"ל) בתיקון השלישי, "ועובר על פשע" (שבו בחי' גבורה פנימי 118).

ועפ"ז מובן, שמי שאינו עושה מלחמה עם היצר, ומגדיל בזה את בחי' דכורא דקליפה שבעולם היצירה – "גדול עונו מנשוא", שלא נמשך לו מהתיקון "נושא עון".

ב) "ואשמתו גדלה בכפלי כפליים":

כשהמלכות דקדושה (בחי' ה"א אחרונה) מתגדלת, שנעשית פרצוף שלם – הרי היא בחי' שם ב"ן (שם הוי' במילוי ההי"ן), שיש בו ארבע ההי"ן (ה"א ראשונה וה"א אחרונה, וכל ה"א הוא כפול, כי גם מילואו הוא ה"א), דהיינו ב' פעמים כפל, "כפלי כפליים" 131.

[וגם שם ב"ן גופא הוא בבחי' "כפלי כפליים", כי מספר אותיותיו הפשוטות הוא ד' (ד' אותיות שם הוי'), ומספר אותיותיו עם המילוי הוא ט' (י"ד ה"ה ו"ו ה"ה) 132, וביחד הם י"ג, ונמצא שמספר שם ב"ן הוא ארבע פעמים כמספר אותיותיו (י"ג), דהיינו "כפלי כפליים".

וכן הוא גם בנוקבא דקליפה (בחי' "אשמה"), שכשהיא מתגדלת ("אשמתו גדלה"), הרי היא "בכפלי כפליים".

ועוד י"ל, שהלשון "אשמתו גדלה בכפלי כפליים" כולל שני פירושים, בהתאם לב' המדריגות בנוקבא דקליפה – הלעו"ז דרחל (מלכות) והלעו"ז דלאה (בינה):

הלעו"ז דרחל: מבואר בע"ח 133 ובמשנת חסידים 134, שמתחלה היתה רחל זאת עטרת יסודו שהיא שליש יסוד, וכשנתעברה עמו .. נתגדלה כמדת יסודו, וכשנולדה עמו, עי' יניקתו אף היא נתגדלה כמדת

129) תהלים צח, ג. 130) ראה לקמן פמ"ג. ובכ"מ. 131) עיין לקו"ת להאריז"ל פ' חיי שרה בענין מערת המכפלה, ובשער הפסוקים שם. 132) והו"ע עמוד בן ט' ורחבו ד' שרבים מכתפין עליו (שבת ת, א. גליון הש"ס שם – מפרשי שבת צא, ב ד"ה אי נימא. וראה גם מעשה רוקח על המשניות שבת פ"ז מ"ב. אוה"ת לך לך תשב, ב. וישלח תתפד, א). 133) של"ד (שער תיקון נוקבא) פ"ד. 134) מסכת קטנות רחל פ"א מ"ג ואילך (עיי"ש). 135) לשון מ"ח שם. 136) ח"ג רד, א. ועיין מק"מ

מאשמת קל שבקלים מיושבי קרנות הרחוקים מה' ותורתו ואין אשמתם גדולה כ"כ במה שאינם כובשים יצרם הבווער כאש להכה מפני פחד ה' המביין ומביט אל כל מעשיהם כאשמת כל הקרב הקרב אל ה' ואל תורתו ועבודתו וכמשארז"ל גבי אחר שידע בכבודי וכו' ולכן ארו"ל על ע"ה שזרונות נעשו להם כשגגות:

כל הקרב הקרב אל ה': ע"ד לשון הכתוב – קרב יז, כח. ארו"ל על ע"ה: ב"מ לג, ב.

בעין יעקב חגיגה טו, א (אחר שידע כבודי"), וכן הועתק בסדר הדורות¹⁴³ ("אחר שראה כבודי"), אבל לפנינו בש"ס – אינו. ובירושלמי¹⁴⁴ ומדרש רבה¹⁴⁵: "שידע כחי".

(כ"ק אדמו"ר³⁰⁷)

ולכן ארו"ל על ע"ה שזרונות נעשו להם כשגגות: ולהיפך – ש"שגגת תלמוד עולה זדון"¹⁴⁶.

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ¹⁴⁷)

[ומדריגה זו שייכת לבחי' "קרבת אלקים יחפץ", שאם הוא חפץ בקרבת אלקים, בחי' בינה המתלבשת בעולם הבריאה¹²⁴, שממנה נמשכת בחי' לאה דגדלות דקדושה, ועם כל זה אינו נלחם עם היצר – אזי "גדלה אשמתו בכפלי כפליים", שנתגדלה נוקבא דקליפה כמדת לאה דגדלות ח"ו].

(מוהרלו"צ אבי כ"ק אדמו"ר¹¹¹)

וכמשארז"ל גבי אחר שידע בכבודי וכו': כן הוא

קיצור (שני) לפרק ל

פרנסתו בשוק וכה"ג כו', משא"כ מי שאינו הולך בשוק, ואפי' הולך, רק שאינו מחומם בטבעו כו'. וכל אדם לפי מה שהוא צריך לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד הוי' בערך בחינת מלחמה עצומה כזו, הן בבחי' סור מרע והן בבחי' ועשה טוב, כתורה ועבודה ותפלה או ברכת המזון וברכת הנהנין, והמצוות בכוונה, ובעסק התורה ללמוד יותר מחפצו וכה"ג.

נתבאר אשר אם הוא יודע ספר, עוד יותר עונו גדול מנשוא ואשמתו בכפליים גדלה¹⁴⁸, במה שאינו נלחם ומתגבר על יצרו, יותר מאשמת הקל שבקלים הרחוק מה' ותורתו, כמארז"ל גבי אחר שידע בכבודי כו'. ולכן ארו"ל על ת"ח ששגגת תלמוד כו' ולהיפך.

גם בזה ישם אל לבו לקיים מארז"ל "הוי שפל רוח בפני כל אדם" ממש, כמארז"ל "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", כי מקומו גורם לו, להיות

לקוטי הגהות – מיוחס להצ"צ

יכול להיות שאינו מחומם כ"כ . . מי שהוא מחומם מאד: עיין לעיל פט"ו¹⁴⁹.

4: "גדלה בכפלי כפליים" (כפנים התיניא). (149) ושם: "אין לו מלחמה מתאות נשים מפני שהוא מצונן בטבעו".

(143) ערך אלישע בן אבוי. (144) חגיגה פ"ב ה"א. (145) רות רבה פ"ג, יג. קה"ר פ"ז, ת. (146) אבות פ"ד מ"ג. (147) קיצורים והערות ע' כג. (148) כ"ה בכת"י 1. אבל בכת"י